

Sajátos alkotmánybíráskodási modellek

Az alkotmánybíráskodás, ezen belül a két merőben eltérő modell elemzése, elkülönítése az alkotmányjog és a jogbölcsélet egyik legfontosabb kérdésköre. Az alkotmánybíráskodásnak tehát nemzetközi összevetésben két alapmodellje ismeretes.²

Az *egyikben* a hagyományos bíróságok – élükön az állam legfelsőbb bíróságával – vetik össze az egyes normákat az alaptörvénnyel, és végső soron félretolják az aggályos jogszabályt. Tehát quasi minden bíróság alkotmánybíráskodik, de a jogorvoslatok miatt az autentikus alkotmányértelmezés letéteményese az adott ország legfelsőbb bírósága. Ezért hívják decentralizált rendszerűnek az ide sorolható országok alkotmánybíráskodását. E decentralizáltnak nevezett alkotmánybíráskodás kezdetét leginkább a legendás *Marbury contra Madison* ügyhöz köthetjük.³

A *másik* (centralizált) modellben külön szervezetet hoznak létre a jogszabályok alkotmánnyal való összevetésére, megsemmisítésére. (Utóbbi lehetőség megléte esetén lehet csak szó klasszikusan alkotmánybírásról.) Nyilván emellett egyéb hatáskörei is lehetnek az ide tartozó testületeknek⁴.

Nincs külön alkotmánybíróság klasszikusan az *Egyesült Királyságban, USA-ban, Ausztráliában, Kanadában, Dániában, Norvégiában, Svédországban, Japánban*. Külön kuriózum a holland alkotmány 120. cikke: a bíróságok – úgy hogy nincs külön alkotmánybíróság sem – nem bírálhatják el a törvények alkotmányosságát!

Felmerülhet továbbá egy distinkció a centralizált alkotmánybíráskodáson belül is, miszerint a testületnek van-e hatásköre konkrét ügyben⁵, egyedi esetre kiterjedő hatállyal döntést hozni és akár bírósági ítéletet megsemmisíteni.

A kontinentális rendszerű, külön szervezetre épülő alkotmánybíráskodás 1920-as ausztriai meghonosodása szinte folyamsodrászként terjedt, leginkább már a II. világháború után. Külön hatalmi tényezőként való említésére természetszerűleg csak erős jogkörű alkotmánybíróság esetén lehet mód. Ekkor mintegy a törvényhozás funkciójában részeltetik, így a fékek és egyensúlyok rendszere elemének tekinthetjük. Érdekes, jóllehet Hans Kelsen, a centralizált alkotmánybíráskodás ideológusa a funkciók szempontjából kifejezetten negatív törvényhozónak tekintette az alkotmánybíráskodást⁶, a normaellenes norma kontrollját a

¹ Tanszékvezető egyetemi docens, KRE ÁJK Alkotmányjogi Tanszék. E-mail: cservak.csaba@kre.hu

² Az alkotmánybíráskodásról mint szervezetről ld. KILÉNYI Géza: Az alkotmánybíráskodás helye az állami szervek rendszerében. In: Alkotmánybíráskodás. (szerk. KILÉNYI Géza) Unió, 1993. 9-61.

³ MOLNÁR András – TÉGLÁSI András – TÓTH J. Zoltán A magánjogi és az alapjogi érvelések együttélése – feszültségek és dilemmák, Jogelméleti szemle, 2012/2. szám, ld. különösen a 10-es lábjegyzetet.

⁴ Témánk szempontjából az alapjogvédelemre fókuszálunk, megjegyezve, hogy az egyes alkotmánybíróságok sajátosságait, súlypontjait összes hatáskörük alapján lehet megítélni. Hozzátehetjük, nemcsak az alkotmányjogi panasz és a normakontroll alapjogi vonatkozású, de ilyen lehet a nemzetközi szerződések vizsgálata, valamint a népszavazási és választási ügyek elbírálása is. Ha a testületek konkrét nevét említjük, természetesen konkrét tulajdonnévként nagybetűvel írjuk azokat, elvont dogmatikai fogalomként viszont általánosságban alkotmánybíróságoknak nevezzük a testületeket.

⁵ Ld. TÓTH J. Zoltán: A „valódi” alkotmányjogi panasz használatba vétele: az Abtv. 27. §-a szerinti panasz első két éve az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Jogtudományi Közlöny, 2014/5. szám, 224-238. o.

⁶ PACZOLAY Péter: Hans Kelsen és az alkotmánybíráskodás európai modelljének fejlődése, In. (szerk.) CS. KISS Lajos: Hans Kelsen Jogtudománya, Gondolat Kiadó, 2007. Budapest, 452. o.

jogalkalmazás kérdéskörében is vizsgálta⁷. Hazánkban a valódi alkotmányjogi panasz megteremtése szintén árnyalja a testület besorolását⁸. Voltaképpen jogalkalmazó tevékenységet végez; csak nem a tényállást és a jogszabályt veti össze, hanem a jogszabályt az alkotmánnyal. “A bíróságok a törvényhozás és a végrehajtás egymáshoz való viszonyának alakulásában nem játszanak szerepet”⁹, a kormányzati rendszerek egészének működése szempontjából tehát nem szokás az igazságszolgáltatást elemezni. A bíróságok nem vesznek részt az életviszonyok tartós alakításában, míg az alkotmánybíróságok esetlegesen nagyobb döntési szabadsága, a jogszabályok teljes, általános érvényű megsemmisítésének lehetősége a politika határmezsgyéjére sodorhatják ezen szervtípust. Az alkotmánybíróság funkcióinak bővülése az egyedi bírói határozatok alkotmányossági felülvizsgálata kapcsán, új helyzetet teremt az igazságszolgáltatás résztvevői számára. Az alkotmánybíróság ilyen irányú tevékenységéből kifolyólag – ha csak részben is – eltolódik az igazságszolgáltató hatalmi ág felé. Az Alkotmánybíróság tehát szinte külön hatalmi ág, a klasszikus funkciók közül a (negatív) törvényhozási mellett egyre inkább igazságszolgáltatási jellegűeket is telepítenek a testületekhez.

Léteznek azonban olyan alkotmánybíráskodási modellek, amelyek esetében valamilyen módon a két rendszer keveredik; illetőleg az alkotmánybíráskodást végző szerv státusza, elnevezése, hatásköre okából „öszvérmegoldásnak” tűnhet. Ezek elemzése kissé mostoha helyet foglal el a jogtudományban. Nézzünk meg néhány ilyen sajátos szervezetet!

Hazánkban a rendszerváltozás egyik legfontosabb új jogszabálya volt – az Alkotmány reformját követően – az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény. Ennek főképp 2010 nyarán és októberében volt több számottevő reformja, majd ezt követően megszületett a 2011. évi CLI. törvény, az Abtv.

A portugál alkotmánybíráskodási modellt egyesek sajátos „vegyes” rendszernek minősítik¹⁰. Van ugyanis külön egy normakontrollt végző testület, azonban mindegyik bíróság jogosult adott esetben az alkotmány alkalmazására.¹¹ A portugál alkotmány fontos garanciális rendelkezést tartalmaz. A Nemzetgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik a törvények kibocsátása az Alkotmánybíróság szervezete, működése és eljárása tekintetében is¹².

A portugál alkotmánybíróság 13 tagja közül 3-at a már parlament megválasztotta 10 személy kooptál. Ez a különös megoldás megítélésem szerint azért tekinthető üdvöztetőnek, mert belülről egyrészt tárgyilagosabban ítélhető meg a jelöltek szakértelme, másrészt pedig jobban értékelhető, milyen terület szakértőire van nagyobb szükség az ügyek minél megfelelőbb elosztása érdekében.

Az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik az alkotmányosság és törvényesség kérdésében való döntés¹³. Alkotmányellenes minden olyan jogszabály, amely az Alkotmány valamelyik rendelkezésébe, vagy az azokban található alapelvekbe ütközik.

⁷ BENCZE Máttyás: A tiszta jogtan jogalkalmazás-elmélete és a normativista megközelítés tanulságai, In. CS KISS i.m., 272-286. o.

⁸ Már mint arra utalhatunk, hogy ezáltal a magyar Alkotmánybíróság már igazságszolgáltatási funkciójának is tekinthető. VARGA Zs. András: Hatalommegosztás, állam- és kormányforma, Pázmány Law Working Papers, <http://plwp.eu/evfolyamok/2013/52-2013-05>, letöltés dátuma: 2015. szeptember 10., 7. o.

⁹ SÁRI János: A hatalommegosztás, Osiris Kiadó, Budapest 1995. 237. o.

¹⁰ Bár a portugál alkotmánybíráskodást vegyes rendszerűnek minősítik, magát az alkotmánybíróság testületét Halmai Gábor, Roman Herzogra is hivatkozva, a német testület leányának tekinti. Ld. HALMAI Gábor: Hans Kelsen és a magyar Alkotmánybíróság, Világosság 2005/11, 3. o.

¹¹ LEGÉNY Krisztián: Az alkotmánybíráskodás modelljei, In. (szerk.: Tóth Judit-Legény Krisztián): Összehasonlító alkotmányjog, Complex, 2006. Budapest, 230. o.

¹² Ld. Portugál Alkotmány 164. Cikk

¹³ Ld. Portugál Alkotmány 223. Cikk, Utóbbi fordulat érdekes megfogalmazás; az egyes részletszabályoktól és eseti értelmezésüktől is függ. (Vagyis az AB a törvényértelmezése is a bíróságoké felett áll.)

A tartalmi vagy formai okból alkotmányellenes, de már ratifikált nemzetközi szerződések a portugál jog részeként alkalmazhatóak, amennyiben a szerződést a másik szerződő fél is alkalmazza. Nincs helye a szerződés alkalmazásának, ha az az alapelvekbe ütközik¹⁴.

Ki kell emelnünk, az Alkotmánybíróság jogosult mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet is megállapítani, és a hatáskörrel rendelkező szervet az alkotmányos rendelkezések végrehajtására felszólítani.¹⁵

Viszonylag erős az alkotmányjogi panasz intézménye. Az Alkotmánybíróság hatáskörrel rendelkezik panaszok elbírálására a következő bírói ítéletekkel szemben:

- a) jogszabály alkalmazásának megtagadása alkotmányellenességre való hivatkozással;
- b) olyan jogszabály alkalmazása, amelynek alkotmányossága megkérdőjeleződött az eljárás során.

Az alkotmánybíróság felülvizsgálatot folytat és általánosan kötelező határozatot hoz a következő esetekben:

- a) bármilyen jogszabály alkotmányellenessége;
- b) jogszabály rendelkezésének törvényellenessége, ha az magasabb jogszabállyal ellentétes;
- c) regionális törvény rendelkezésének törvénytelenése, ha az autonóm régió státútumába vagy általános törvénybe ütközik;
- d) legfelsőbb hatóság által kibocsátott jogszabály törvénytelenése, ha az ellentétes a régió státútumban meghatározott jogaival.

A köztársasági elnök felkérheti az Alkotmánybíróságot nemzetközi szerződés rendelkezései alkotmányosságának előzetes vizsgálatára azon nemzetközi szerződések esetében, amelyeket részére megküldtek ratifikálásra, törvényként vagy törvényerejű rendeletként való kihirdetésére, vagy ha rendelet felhatalmazta a köztársasági elnököt a szerződés aláírására.

Ismert az előzetes normakontroll intézménye is. A köztársasági elnök, a miniszterelnök és a választójogosult képviselők együtöde felkérheti az Alkotmánybíróságot minden olyan jogszabály alkotmányosságának előzetes vizsgálatára, amelyet a köztársasági elnökhöz organikus törvényként való kihirdetésre felterjesztettek.

A fentiekben meghatározott¹⁶ előzetes normakontrollnak az alkotmányban megjelölt¹⁷ időponttól számított nyolc napon belül van helye. Amennyiben az Alkotmánybírósághoz felkérés érkezik, nincs helye a kihirdetésnek annak határozata előtt.

Az Alkotmánybíróság 25 napon belül hoz határozatot. Az előzőekben meghatározott esetben¹⁸ ezt az időintervallumot a köztársasági elnök sürgős esetben csökkentheti¹⁹.

Amennyiben az Alkotmánybíróság úgy határoz, hogy rendelet vagy nemzetközi szerződés valamely rendelkezése alkotmányellenes, a jogszabállyal szemben- annak megfelelően, hogy kinek a hatáskörébe tartozik – a köztársasági elnök vagy miniszter vétőjoggal él, és azt a jogszabályt elfogadó szervhez visszaküldi. Az előzőekben

¹⁴ Ld. Portugál Alkotmány 277. Cikk

¹⁵ LEGÉNY i.m. 231. o.

¹⁶ Portugál Alkotmány 278. Cikk (4): A köztársasági elnök, a miniszterelnök és a választójogosult képviselők együtöde felkérheti az Alkotmánybíróságot minden olyan jogszabály alkotmányosságának előzetes vizsgálatára, amelyet a köztársasági elnökhöz organikus törvényként való kihirdetésre felterjesztettek.

¹⁷ Portugál Alkotmány 278. Cikk (5): Azon a napon, amelyen a Nemzetgyűlés elnöke a jogszabályt organikus törvényként való kihirdetésre a köztársasági elnökhöz felterjesztette, tájékoztatja a miniszterelnököt és a nemzetgyűlési képviselőcsoportokat.

¹⁸ Portugál Alkotmány 278. Cikk (1): A köztársasági elnök felkérheti az Alkotmánybíróságot nemzetközi szerződés rendelkezései alkotmányosságának előzetes vizsgálatára azon nemzetközi szerződések esetében, amelyeket részére megküldtek ratifikálásra, törvényként vagy törvényerejű rendeletként való kihirdetésére, vagy ha rendelet felhatalmazta a köztársasági elnököt a szerződés aláírására.

¹⁹ Ld. Portugál Alkotmány 278. Cikk

meghatározott esetben a rendeletet nem lehet aláírni és kihirdetni mindaddig, amíg a jogalkotó az alkotmányellenesnek minősített rendelkezést nem törli, kivéve, ha a jelenlevő képviselők kétharmada a rendelkezést megerősíti, amennyiben ez a többség kiteszi a képviselők abszolút többségét.

Amennyiben a jogszabályt módosították – annak megfelelően, hogy kinek a hatáskörébe tartozik – a köztársasági elnök vagy a miniszter előzetes normakontrollt kezdeményezhet.

Amennyiben az Alkotmánybíróság a nemzetközi szerződés valamely részét alkotmányellenesnek minősíti, a Nemzetgyűlés a szerződést csak abban az esetben ratifikálhatja, ha a jelenlevő képviselők kétharmada a rendelkezést megerősíti, és ez a többség kiteszi a képviselők abszolút többségét.

Az Alkotmánybíróság alkotmányosság és törvényesség tárgyában hozott általánosan kötelező határozatát a következő személyek kezdeményezhetik:

- a) a köztársasági elnök
- b) a Nemzetgyűlés elnöke
- c) a miniszterelnök
- d) az ombudsman
- e) a legfőbb ügyész
- f) a képviselők egytizede

Az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik olyan általánosan kötelező határozat kibocsátása, mely rendelkezik azon jogszabályok alkalmazhatóságáról, amelyeket három panasz kapcsán alkotmányellenesnek vagy törvénytelennek minősített.

Ha az Alkotmánybíróság általánosan kötelező határozatában megállapítja valamely rendelkezés alkotmányellenességét vagy törvénytelenességét, a határozat a rendelkezés hatálybalépésére visszaható hatállyal lép hatályba, és a rendelkezésben hatályon kívül helyezett más rendelkezések visszanyerik hatályukat.

Amennyiben az alkotmányellenesség vagy törvénytelenesség olyan alkotmányi vagy törvényi rendelkezésből következik, amelyet a jogszabály kihirdetését követően fogadtak el, az Alkotmánybíróság határozata hatálybalépésének napja az alkotmányi vagy törvényi rendelkezés hatálybalépésének napja.

A lezárt ügyek hatályban maradnak, kivéve, ha az Alkotmánybíróság eltérően rendelkezik a büntető – vagy fegyelmi eljárások terén, ha a rendelkezés a terhelte hátrányos.

Az Alkotmánybíróságnak jogában áll a panasz elbírálására azon esetben is, amennyiben a bíróság olyan normát alkalmaz, melyet a testület korábban alkotmányellenesnek minősített.²⁰ Amennyiben a jogbiztonság, a méltányosság vagy különös jelentőségű közérdek megkívánja, az Alkotmánybíróság kérdése a fentieknél szigorúbb hatályról is rendelkezhet²¹.

A testület hatáskörrel rendelkezik egyes választójogi és népszavazással kapcsolatos kérdésekben is.²² Az alapjogvédelem szervezetét erősíti, hogy az ország számottevően erős ombudsmani szervezettel is rendelkezik.²³

---

²⁰ LEGÉNY i.m. 230. o.

²¹ Ld. Portugál Alkotmány 279-282. Cikk

²² LEGÉNY i.m. 230. o.

²³ A modell monokratikus, két helyetttest lehet kinevezni, akikre a biztos egyes hatásköreit átruházhatja.

A tisztség viselőjét a parlament kétharmados többséggel 4 éves mandátumidőre választja, megbízatása egyszer megújítható. Megemlítendő, hogy nincs semmi végzettségi feltétel; minden 18. életévét betöltött köztisztviselőnek örvendő személy jelölhető ombudsmanná. Az összeférhetetlenségi szabályok igen szigorúak: még egyesületi tisztség viselése is tilalmazott! Mondhatni ennek kompenzációjaként javadalmazása a miniszteri illetménnyel azonos mértékű. Leváltására semminemű mód nincs. Gabriele KUCSKO-STADLMAYER: *Európai ombudsman-intézmények*, ELTE Eötvös Kiadó, 2010. Budapest. (A német kiadás alapján válogatta Szabó Máté-Péterfalvi Attila) 224-228. o.

Észtországban az alkotmányuk értelmében bíróságok függetlenek, és munkájukat az Alkotmánnyal és a törvényekkel összhangban végzik²⁴.

A Nemzeti Bíróság az ország legfelsőbb bírósága, amely fellebbezési eljárásban megvizsgálja a bíróságok döntéseit. A Nemzeti Bíróság ugyanakkor az alkotmányos ellenőrzés bírósága is²⁵. Ha bármely törvény vagy rendelet ellentmondásban áll az Alkotmánnyal, a bíróság nem alkalmazza azt az eset tárgyalásakor. Ha bármely törvény vagy rendelet ellentmondásban áll az Alkotmány rendelkezéseivel vagy szellemével, a Nemzeti Bíróság azt semmisnek és érvénytelennek nyilvánítja²⁶.

Máltán az alkotmánybíráskodási jellegű funkciót is betöltő Felsőbíróság sajátos jogköröket gyakorol.

Az egyik bíróság, amelyik a törvénnyel összhangban három olyan bíróból áll, akik a Fellebbviteli Bíróság tagjai lehetnének, alkotja az Alkotmánybíráskodást, amelynek hatáskörébe tartozik:

- a) az alkotmány 63. cikkben²⁷ meghatározott kérdések eldöntése,
- b) az alkotmány 56. cikk²⁸, valamint a képviselők választásával kapcsolatos törvény alapján hozott döntés,
- c) polgári bíróság első tanácsának döntése elleni fellebbezésnek elbírálása, a 46. cikk alapján
- d) a rendes bíróság döntése elleni fellebbezések elbírálása a jelen Alkotmány értelmezése tárgyában,²⁹
- e) a rendes bíróság döntése elleni fellebbezések elbírálása a törvények érvényessége tárgyában,³⁰
- f) minden olyan kérdés elbírálása, amit rendes bíróság az előző bekezdésekkel együtt bírált el, és amelyek ellen az Alkotmánybíráskodáshoz fellebbeztek³¹.

A testületnek lehetősége van a normakontroll elbírálására is.³² Érdekes, hogy az alkotmány egyes cikkeinek megsértése, vagy ennek veszélye esetén a sértett *a polgári bíróság első tanácsához fordulhat*; jogorvoslati fórum az Alkotmánybíráskodás³³. Az alapjogvédelem szervezetét az ombudsmani intézmény is erősíti Máltán.³⁴

Rendelkezik számos erős jogkörrel, így a megkeresett szerv válaszadási kötelezettsége tekintetében maga állapítja meg a határidőt.³⁵ Speciális büntetőjogi szankció sújtják azon személyeket, akik nem működnek vele együtt.³⁶ Összességében a jogvédelem tekintetében – valamilyen szinten – minden szükséges eszköz rendelkezésre áll. Az ombudsman – bár nem

²⁴ Ld. Észt Alkotmány 146. Cikk

²⁵ Ld. Észt Alkotmány 149. Cikk

²⁶ Ld. Észt Alkotmány 152. Cikk

²⁷ Máltai Alkotmány 63. Cikk: Képviselő megválasztása, képviselői hely megüresedéséről való döntés, házelnök megválasztásának érvényessége, ha a házelnököt nem a képviselők közül választották – házelnök hivatalának megüresedéséről való döntés.

²⁸ Máltai Alkotmány 56. Cikk: A képviselői választások befolyásolása: törvénytelen eszközökkel, korrupt módon, külföldiek beavatkozásával

²⁹ a 46. cikk kivételével, ld. alább

³⁰ a 46. cikk kivételével, ld. alább

³¹ Ld. Máltai Alkotmány 95. Cikk

³² Drinóczi Tímea: *Máltai Köztársaság*, In. CHRONOWSKI Nóra – DRINÓCZI Tímea (szerk.): *Európai kormányformák rendszertana*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2007., 428. o.

³³ Ld. Máltai Alkotmány 46. Cikk

³⁴ A viszonylag későn bevezetett, állampolgári panaszok intézésére, a közigazgatásban felmerülő jogsértések elbírálására létre hívott független intézmények közé tartozik a máltai ombudsman.

Ritka kivétel a viszonylag friss intézmények között ama tekintetben, hogy főszabály szerint nem az emberi jogok védelmével, hanem a közigazgatás visszásságainak ellenőrzésével foglalkozik. (Irracionális, tisztességtelen, elnyomó, megkülönböztető magatartásokkal szemben véd.) KUCSKO-STADLMAYER i.m. 63. o.

³⁵ KUCSKO-STADLMAYER i.m. 79. o.

³⁶ KUCSKO-STADLMAYER i.m. 75. o.

klasszikusan emberi jogi – számottevő hatáskörökkel élhet, míg a nagyon sajátos alkotmánybíróági struktúrában (a rendes bíróságokkal keveredő hibrid rendszerben) szintén van elvi lehetőség az emberi jogok védelmére.³⁷

Cipruson egy – már neve alapján is – rendkívül sajátos „Legfelsőbb Alkotmánybíróság” működik. Az államelnök és az alelnök külön-külön vagy együttesen a Legfelsőbb Alkotmánybírósághoz fordulhat a jelen cikk rendelkezései alapján azon az alapon, hogy a Képviselőház törvénye vagy határozata hátrányosan megkülönbözteti valamelyik közösséget.

A fentiekben meghatározott jogkör gyakorlásának a törvény vagy a határozat kihirdetésétől számított hetvenöt napon belül van helye. A kérvény benyújtásának tényét az elnök és az alelnök közzéteszi a hivatalos lapban, a kérvény benyújtásától számított 24 órán belül. A kérvény benyújtása tényének hivatalos lapban való közzététele a törvény vagy határozat végrehajtását a következő nappal felfüggeszti a Legfelsőbb Alkotmánybíróság határozatáig.

A Legfelsőbb Alkotmánybíróság a törvényt, határozatot, vagy azok valamely részét megerősíti, megsemmisíti, illetve részben vagy egészben megfontolásra visszaküldi a Képviselőháznak. A törvény, határozat vagy azok egy részének megsemmisítése esetén a megsemmisítés a Legfelsőbb Alkotmánybíróság határozata közzétételének napján hatályosul, amely nem érinti a törvény vagy határozat alapján elvégzett vagy elmulasztott cselekményeket³⁸.

Amennyiben a költségvetés képviselőházi elfogadása során az elnök és az alelnök, külön-külön vagy együttesen, gyakorolta a megfontolásra visszaküldés jogát, azon az alapon, hogy diszkriminatív, és a Képviselőház a döntését fenntartotta, az elnök és az alelnök, külön-külön vagy együttesen, jogosult a Legfelsőbb Alkotmánybírósághoz fordulni. Ezen jog az alkotmányban a képviselőházi törvények és határozatok kihirdetésére vonatkozó határidőn belül gyakorolható.

A Legfelsőbb Alkotmánybíróság a költségvetést megsemmisíti, megerősíti vagy a Képviselőházhoz visszaküldi, részben vagy egészben³⁹.

Az elnök és az alelnök együttesen, a Képviselőház törvényének vagy határozatának kihirdetését megelőzően kikérheti a Legfelsőbb Alkotmánybíróság véleményét az adott törvény vagy határozat alkotmányosságának kérdésében, vagy azon az alapon, hogy a törvény vagy határozat hátrányosan megkülönbözteti valamelyik közösséget. A Legfelsőbb Alkotmánybíróság megvitát minden olyan kérdést, amelyben a fentiek szerint a véleményét kikérték, meghallgatja az elnök és az alelnök, valamint a Képviselőház nevében felszólaló álláspontját, és a kérdéstről véleményt nyilvánít, amelyről értesíti az elnököt, az alelnököt és a Képviselőházat.

Amennyiben a Legfelsőbb Alkotmánybíróság véleménye szerint a törvény, határozat vagy azok egy része alkotmányellenes, azt az elnök és az alelnök nem hirdeti ki.

Az elnök és az alelnök az alkotmány 25. cikkében meghatározott jogot⁴⁰ korlátozó, alakisághoz vagy feltételhez kötő törvény kihirdetése előtt kikérheti a Legfelsőbb Alkotmánybíróság véleményét abban a kérdésben, hogy az adott korlátozás, alakisághoz vagy feltételhez kötés nem ellentétes-e a közérdekekkel vagy valamelyik közösség érdekével. A Legfelsőbb Alkotmánybíróság megvitát minden olyan kérdést, amelyben a fentiek szerint a

---

³⁷ A fentebb említett alkotmányos paragrafusok számos esetben úgy biztosítják az alapjogot, hogy „ha a törvény másként nem rendelkezik”. Eme vonatkozásban a konkrét értelmezési gyakorlattól függ, a tételes jogszabályok alkalmazása mennyire felel meg az alapvető jogoknak.

³⁸ Ld. Ciprusi Alkotmány 137. Cikk

³⁹ Ld. Ciprusi Alkotmány 138. Cikk

⁴⁰ Ez lényegében a foglalkozás szabad megválasztásához, az üzleti tevékenység folytatásához való jogra utal. (E § utal a közérdekből történő kisajátításra is.)

véleményét kikérték, meghallgatja az elnök és az alelnök, valamint a Képviselőház nevében felszólaló álláspontját, és a kérdésről véleményt nyilvánít, amelyről értesíti az elnököt, az alelnököt és a Képviselőházat.

Amennyiben a Legfelsőbb Alkotmánybíróság véleménye szerint a korlátozás, alakisághoz vagy feltételhez kötés ellentétes a közérdekkel vagy valamelyik közösség érdekével, a törvényt, vagy annak korlátozó, alakisághoz vagy feltételhez kötő részét az elnök és az alelnök nem hirdeti ki.

A görög közösségi kamara esetében az elnök, a török közösségi kamara esetében az alelnök a törvény vagy határozat kihirdetése előtt kikérheti a Legfelsőbb Alkotmánybíróság véleményét az adott törvény vagy határozat alkotmányosságának kérdésében.

Amennyiben a Legfelsőbb Alkotmánybíróság véleménye szerint a törvény, határozat, vagy azok egy része alkotmányellenes, azt az elnök vagy az alelnök nem hirdeti ki⁴¹.

A Legfelsőbb Alkotmánybíróság kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a végrehajtó vagy közigazgatási hatáskörrel felruházott szervek, hatóságok vagy személyek alkotmányellenes határozatai és más cselekményei miatt beadott panaszok tárgyában.

Ilyen esetben a Legfelsőbb Alkotmánybírósághoz fordulhat az, akinek a törvényes érdekét a határozat vagy más cselekmény visszafordíthatatlanul és közvetlenül sértette, akár magánszemélyként, akár valamelyik közösség tagjaként. A Legfelsőbb Alkotmánybírósághoz fordulás joga a határozat kihirdetésétől, más cselekmény esetén, ha kihirdetés nem történt, a tudomásszerzéstől számított hetvenöt napon belül gyakorolható.

A Legfelsőbb Alkotmánybíróság határozatában

- a) megerősítheti részben vagy egészben az adott határozatot vagy más cselekményt;
- b) kijelentheti, hogy az adott határozat vagy más cselekmény részben vagy egészben érvénytelen, és az nem alkalmazható;
- c) kijelentheti, hogy az adott cselekményt részben vagy egészben nem kellett volna elvégezni⁴².

Az alkotmány 144. cikk (3) bekezdésének rendelkezése kivételével a Legfelsőbb Alkotmánybíróság minden hatáskörébe tartozó ügyben hozott határozata a Köztársaság minden bíróságára, szervére, hatóságra és személyre kötelező⁴³.

A görög alkotmánybíráskodás típusa szintén „fehér holló”; felsőbbbírósági tagok és jogászprofesszorok közül sorshúzással jelölik ki a személyeket. A testületnek csak a törvények kontrollálására van jogköre, alacsonyabb szintű jogszabályokra nézvést nincs. Emellett kiemelendő, hogy más bíróságok is vizsgálják a maguk hatáskörében a jogszabályok alkotmányosságát.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatáskörébe tartozik különösen:

- a) a közigazgatási hatóságok végrehajtó intézkedései ellen hatáskör túllépése vagy törvénysértés címén emelt megsemmisítésre irányuló kérelmek elbírálása;
- b) a rendes közigazgatási bíróságok jogerős döntései ellen benyújtott érvénytelenségi kérelem elbírálása;
- c) az Alkotmány és a törvény szerint által hatáskörébe utalt anyagi közigazgatási viták eldöntése.

Törvény a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság megsemmisítési hatáskörének ügycsoportjaira vonatkozó döntést rendes közigazgatási bíróságok elé utalhatja, az ügyek természetétől függően. Ezekben az esetekben a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság jár el másodfokon, a törvényben meghatározottak szerint⁴⁴.

⁴¹ Ld. Ciprusi Alkotmány 140-142. Cikk

⁴² Ld. Ciprusi Alkotmány 146. Cikk

⁴³ Ld. Ciprusi Alkotmány 148. Cikk. Voltaképp, ha a testület nem mondja ki a konkrét normakontroll kapcsán, hogy az érintett ügyben nem alkalmazható a jogszabály.

⁴⁴ Ld. Görög Alkotmány 95. Cikk

A rendes büntetőbíróóságok hatáskörébe tartozik a bűncselekmények üldözése és a büntetőtörvények szerinti minden egyéb intézkedés, illetve a sajtó útján elkövetett minden bűncselekmény a törvényben meghatározottak szerint.

A büntettek és politikai bűncselekmények felett állandó bírákból és esküdtekből álló vegyes esküdtszékek ítéleznek, a törvényben meghatározottak szerint. Ezen bíróságok ítéletei ellen a törvényben meghatározott jogorvoslatnak van helye.

Létre kell hozni a Legfelsőbb Külön Bíróságot. A Legfelsőbb Külön Bíróság határozatai véglegesek. Valamely alkotmányellenesnek nyilvánított törvényi rendelkezés a megfelelő döntés kihirdetésével, vagy a döntésben megjelölt időponttól hatálytalan.

Amennyiben a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság, a Legfelsőbb Polgári és Büntető Bíróság vagy a Számvevőszék a Parlament valamely hatályos törvényét alkotmányellenesnek minősíti, a kérdést az érintett plénum elé kell utalni, kivéve, ha ezt a plénum, vagy a jelen cikkben meghatározott Legfelsőbb Külön Bíróság korábbi döntése már alátámasztotta. A plénum bírói határozott állást foglalnak, a törvényben meghatározottak szerint. Ezt a rendelkezést kell megfelelően alkalmazni a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság szabályozó rendeleteire is⁴⁵.

Svájcot illetően úgy is fogalmazhatnánk, a klasszikus európai és amerikai modell sajátos ötvözete jött létre. Minden bíróságnak joga van – a szövetségi szintűek kivételével – a törvények alkotmányosságának vizsgálatára. A Szövetségi Bíróságnak egyrészt hatáskörében áll az egyéni alkotmányjogi panaszok elbírálására; megsemmisítenie azonban csak a kantonális szintű jogszabályokat lehetséges.

Kiemelkedően érdekes *Costa Rica* alkotmánybíráskodási struktúrája. A normakontroll feladatát a legfelsőbb bíróság egy külön egysége, a Sala Courta látja el. (A két szerv – viszonylagos önállóság mellett – összefonódik.) Ennek tagjait a parlament kétharmados többséggel választja 8 éves ciklusra. Amennyiben a ciklust követően szintén kétharmados döntéssel a törvényhozó hatalom le nem váltja a bírakat, úgy mandátumuk automatikusan meghosszabbodik. Véleményem szerint e modell megteremti a függetlenség és az ellenőrzöttség szimultán manifesztációját.⁴⁶

Az egész kérdéskör kapcsán az alábbi konklúzióval kell zárunk a tanulmányt. A világ országainak alkotmánybíráskodási modelljeit nem lehet leegyszerűsítve csupán két kategóriába sorolni. Nemcsak a hagyományos bíróságok által az alkotmányt sértő törvényeket félretoló rendszer, illetőleg a kizárólag normakontrollt végző külön szervezeti modell létezhet. Az egyéni ügyre kiható, valódi alkotmányjogi panasz hatásköre eleve az igazságszolgáltatáshoz viszi közelebb az eredetileg „negatív törvényhozónak” nevezett centralizált alkotmánybíráskodásokat. A hagyományos bíróságok általi megsemmisítés (tehát nem félretolás) szintén specifikum. A testületek – akár a bírói hatalmi ág közreműködésével történő – megválasztása szintén árnyalhatja a képet. Összességében elmondható, hogy az egyes államok alkotmánybíráskodási rendszere nem mindig érthető meg az igazságszolgáltatás beható elemzése nélkül.

---

⁴⁵ Ld. Görög Alkotmány 100. Cikk

⁴⁶ Ráadásul konkrét alkotmányjogi panaszok tekintetében is nagy a mozgástere. Ld. POKOL Béla: A bírói hatalom, Századvég, 2003. Budapest, 39. o., 40. o.